

ประสบการณ์สองทศวรรษของการบริการวิชาการด้านกฎหมายใน
พื้นที่จังหวัดเชียงราย : บทวิเคราะห์รูปแบบ และแนวทางการพัฒนา *

Two Decades of Experience in Providing Legal Academic
Services in Chiang Rai Province: An Analysis of the Model and
Development Guidelines

พิทักษ์ ศศิสุวรรณ

Pitak Sasisuwan

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Faculty of Law, Chiang Rai Rajabhat University

E-mail: pitak.sas@crru.ac.th

บทคัดย่อ

การบริการวิชาการแก่สังคมด้านกฎหมายมีความพิเศษแตกต่างจากการบริการวิชาการด้านอื่น เนื่องจากเป็นการให้บริการสังคมด้านวิชาการ เพื่อช่วยเหลือประชาชนในด้านการปรับปรุงคุณภาพชีวิตด้วยการให้แนวทางกฎหมายที่เป็นประโยชน์ เป็นการปลูกภูมิคุ้มกันทางสังคม หรือการชี้แนะข้อกฎหมายเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการขับเคลื่อนภาคประชาสังคม กล่าวได้ว่าการให้บริการช่วยเหลือประชาชนด้านกฎหมายเป็นวิถีทางหนึ่งที่ยกระดับประชาชน ให้กลายเป็นพลเมืองของรัฐ ในบทความวิชาการนี้ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์ถ่ายทอดประสบการณ์การบริการวิชาการแก่สังคมด้านกฎหมายในพื้นที่จังหวัดเชียงรายที่ได้ดำเนินการมาเกือบสองทศวรรษ เพื่อให้เห็นถึงสภาพปัญหา และแนวทางบริการวิชาการแก่สังคมด้วยการใช้หลักนิติศาสตร์เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ

* ได้รับความ: 15 ตุลาคม 2567; แก้ไขบทความ: 15 มกราคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 22 มกราคม 2568

Received: October 15, 2024; Revised: January 15, 2025; Accepted: January 22, 2025

ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัญหา เช่น ด้านภูมิศาสตร์ และความหลากหลายของชาติพันธุ์ส่งผลต่อความยากลำบากในการสื่อสารให้ความรู้ด้านกฎหมาย ในอนาคตควรมีการเพิ่มเติมนโยบายเพื่อการบริหารจัดการรูปแบบการบริการวิชาการแก่สังคมด้านกฎหมายในพื้นที่จังหวัดเชียงรายให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่มากขึ้น อาทิ เพิ่มช่องทางการให้บริการวิชาการแก่สังคมด้านกฎหมาย ช่องทางอื่นเพิ่มขึ้น อาทิ ช่องทางออนไลน์ เพื่อให้การบริการวิชาการช่วยเหลือด้านกฎหมายเป็นไปอย่างกว้างขวาง และเข้าถึงประชาชนได้ง่ายขึ้น อีกทั้งการเตรียมพร้อมด้านการสื่อสารภาษาถิ่นโดยจัดหาผู้ชำนาญด้านภาษาถิ่นสำหรับการสื่อสารทำความเข้าใจตลอดจนเป็นผู้ช่วยในการเผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมายให้กับประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งควรมีการอุดหนุนงบประมาณการดำเนินโครงการ หรือการให้บริการวิชาการในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

คำสำคัญ: ประสบการณ์; การบริการวิชาการ; กฎหมาย; เชียงราย; การให้คำปรึกษากฎหมาย

Abstract

The provision of legal academic services *pro bono* to the community is distinct from other forms of academic service. It involves providing academic services to society to assist the public in improving their quality of life through beneficial legal guidance. This serves as a form of social immunization or legal guidance to legitimize civil society movements. It can be said that providing legal assistance to the public is a way to uplift people and transform them into citizens of the state. In this academic article, the author presents their experience of providing legal academic services to the community in Chiang Rai province over nearly two decades. The aim is to highlight the problems and approaches to providing academic services to the community using legal principles as a tool.

The results revealed that Issues such as geography and ethnic diversity contribute to the difficulty of communicating legal knowledge. in the future, there should be additional policies to manage the provision of legal academic services

to the community in Chiang Rai province in a more suitable manner, such as increasing channels for providing legal academic services, including online channels, to broaden the reach of legal aid services and make them more accessible to the public. Additionally, there should be preparations for communication in local languages by providing experts in local languages to facilitate communication and disseminate legal knowledge to ethnic minority groups. Furthermore, there should be continuous budgetary support for projects or the provision of services in the area.

Keywords: experience; academic services; law; Chiang Rai; legal consultation

1. บทนำ

งานด้านบริการวิชาการแก่สังคม หมายถึง ภารกิจสำคัญประการหนึ่งของสถาบันอุดมศึกษาซึ่งเป็นการเชื่อมโยงการเรียนการสอน และงานวิจัยให้สามารถบูรณาการกับการช่วยเหลือสังคมตามศาสตร์ที่ตนมีความเชี่ยวชาญ เป็นการบริการแบบให้เปล่าซึ่งอาจเป็นไปในรูปแบบกิจกรรม หรือโครงการสำหรับบริการประชาชนในพื้นที่เพื่อพัฒนาสังคมในทุกมิติ โดยผลประโยชน์ที่ได้ต้องตกอยู่กับสังคม และชุมชนทั้งในด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และด้านสังคมศาสตร์ อาทิ การให้คำปรึกษา การศึกษา วิจัยค้นคว้า การให้บริการฝึกอบรมความรู้แก่ท้องถิ่น การเป็นพี่เลี้ยงหรือที่ปรึกษาด้านวิชาการแก่ชุมชน เพื่อแสวงหาคำตอบให้กับสังคม เป็นต้น เป็นการถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ ทั้งเป็นที่พึงและแหล่งอ้างอิงทางวิชาการ ตลอดจนส่งเสริมการมีบทบาททั้งทางวิชาการและวิชาชีพในการตอบสนองความต้องการ ชี้นำ และเตือนสติสังคมโดยการขับเคลื่อนของหน่วยงานอุดมศึกษาโดยคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อที่มีต่อสาธารณะ

การบริการวิชาการแก่สังคมเป็นการจัดกิจกรรม หรือ โครงการต่าง ๆ ที่มุ่งพัฒนาช่วยเหลือ สนับสนุนชุมชน สังคม และประเทศชาติให้มีศักยภาพที่ดีขึ้นพร้อมทั้งส่งเสริมให้เกิดทักษะที่สามารถพึ่งตนเองได้ ตามบริบทที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่ที่ได้รับบริการ ซึ่งต้องใช้ความเชี่ยวชาญตามความสามารถ ความถนัดของสถาบันการศึกษา โดยสามารถจัดกิจกรรมขึ้นได้ทั้งภายในและภายนอกสถาบันการศึกษา นอกจากนี้การดำเนินงานของสถาบันการศึกษา

ระดับอุดมศึกษาจำเป็นต้องวางระบบและกลไก การให้บริการอย่างเป็นขั้นเป็นตอน พร้อมการ
สร้างหลักเกณฑ์ของการให้บริการวิชาการในด้านต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับพันธกิจของ
สถาบันการศึกษา และยังต้องมีนโยบายส่งเสริม สนับสนุนและจูงใจให้อาจารย์ บุคลากรทุกระดับ
มีความพร้อมทั้งด้านความรู้ ด้านความเชี่ยวชาญ ด้านเวลาและจิตแห่งการบริการ (Service
mind) ในการให้บริการ วิชาการแก่สังคม เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติและการเกิดผลลัพธ์ที่เป็น
รูปธรรม ในการให้บริการวิชาการแก่สังคมที่เป็นผลจะต้องมีความเชื่อมโยงและบูรณาการกับ
การจัดการเรียนการสอนและการวิจัย โดยใช้กลไกการบริหารและ กระบวนการดำเนินงานของ
คณะวิชาหรือหน่วยงาน ซึ่งมีผู้รับผิดชอบในลักษณะของคณะกรรมการการบริหารที่เรียกว่า
คณะกรรมการบริหารโครงการบริการวิชาการ และต้องคำนึงถึงความสามารถ ความถนัด และ
ความสอดคล้องของคณะหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ และมีการวางแผน ตรวจสอบ ติดตาม
ประเมิน ปรับปรุงคุณภาพของการให้บริการอย่างสม่ำเสมอ เพื่อดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงตามที่
กำหนดได้ (วัชรพงษ์ สุขิวงค์, เพ็ญศรี ฉิรินัง, อุดมวิทย์ ไชยสกุลเกียรติ, และวิวัฒน์ หมั่นการ,
2567)

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายถือเป็น “เจ้าภาพ” ในการดำเนินการให้บริการวิชาการแก่
สังคมในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ภายใต้ภารกิจหลักในการจัดการศึกษาเพื่อผลิตบัณฑิต พัฒนาและ
สร้างสรรค์องค์ความรู้ งานวิจัย และนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ให้บริการทางวิชาการ และ
ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ภายใต้วิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยในการเป็นมหาวิทยาลัยแห่งการ
เรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยการบริการวิชาการด้านกฎหมายได้
ดำเนินงานผ่านคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ผู้เขียนปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งอาจารย์สังกัดคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เชียงรายมาเป็นเวลาร่วมสองทศวรรษ ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติภารกิจด้านการบริการวิชาการ
ต่อสังคมเสมอมา จึงสามารถอธิบายสภาพปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนสรุปรูปแบบการ
ดำเนินงานด้านบริการวิชาการแก่สังคมด้านกฎหมายในพื้นที่จังหวัดเชียงรายที่ได้ดำเนินการไป
แล้วเพื่อเป็นการสะท้อนประสบการณ์ให้กับงานด้านบริการวิชาการแก่สังคมของคณาจารย์
คณะนิติศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการทางวิชาการแก่ประชาชนด้านกฎหมายทั่วประเทศ

จังหวัดเชียงรายถือเป็นพื้นที่ซึ่งมีความท้าทายในด้านการให้บริการวิชาการ เนื่องจาก
อุปสรรคด้านพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าเขา ยากต่อการเข้าถึง ตลอดจนปัญหาความแตกต่างด้าน
ภาษา วัฒนธรรม ขาดพื้นฐาน ซึ่งส่งผลต่อวิถีคิด ความเชื่อ ตลอดจนจิตสำนึก (Legal consciousness)

ของประชาชนในพื้นที่โดยเฉพาะมุมมอง การทำความเข้าใจ และการใช้กฎหมาย อันเป็นโจทย์สำคัญที่นักวิชาการด้านนิติศาสตร์ต้องทำความเข้าใจก่อนการลงพื้นที่ให้บริการองค์ความรู้

ในบทความนี้ผู้เขียนจึงมุ่งเน้นให้ความสำคัญต่อกระบวนการทางด้านนิติศาสตร์ที่เข้ามาช่วยเติมเต็มความรู้อันเป็นภูมิคุ้มกันสำคัญทางสังคมให้กับประชาชนพื้นที่จังหวัดเชียงราย เนื่องจากสภาพปัญหาด้านนิติศาสตร์ ชชาติพันธุ์ และภาษา เป็นต้น โดยเฉพาะในพื้นที่ท้องถิ่นอันห่างไกลให้สามารถดำเนินชีวิตเป็นพลเมืองที่ดีในกฎหมาย และเป็นผู้รู้เท่าทันสังคมโดยไม่ละเมิดกฎหมาย โดยพยายามเชื่อมโยงงานบริการวิชาการ และงานวิชาการให้ดำเนินไปด้วยกัน ผู้เขียนจึงมุ่งเน้นศึกษาถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นของการบริการวิชาการแก่สังคมด้านนิติศาสตร์ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ผ่านการสังเกตการณ์ (Observation) และสะท้อนประสบการณ์ (Experience) ในภาคสนามการให้บริการด้านกฎหมายแก่ประชาชนในพื้นที่จังหวัดเชียงราย มาอย่างยาวนาน และเสนอแนะรูปแบบการบริการวิชาการแก่สังคมด้านกฎหมายที่เหมาะสมต่อพื้นที่จังหวัดเชียงราย เพื่อเป็นต้นแบบการให้บริการวิชาการด้านกฎหมายสำหรับพื้นที่อื่นในประเทศไทยที่มีความแตกต่างกันทั้งด้านพื้นที่ ภาษา และวัฒนธรรม และเป็นการยืนยันว่าการเรียนวิชานิติศาสตร์มิได้เป็นเพียงการเล่าเรียนอยู่แต่เพียงในตำราหรือชั้นเรียน (Law in book) แต่ห้องเรียนนิติศาสตร์คือสังคม (Law in action)

2. แนวคิดเกี่ยวกับการบริการวิชาการแก่สังคมด้านนิติศาสตร์

การบริการวิชาการด้านนิติศาสตร์มักเป็นการจัดกิจกรรมการอบรมความรู้กฎหมายแก่ชุมชนท้องถิ่น และแนวทางการสร้างรายได้เสริม โดยมีนักศึกษาเข้าร่วมโครงการในการเผยแพร่และให้ความรู้ด้านกฎหมายแก่ชุมชน เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้แก่ชุมชนท้องถิ่น และสร้างแนวทางในการเพิ่มรายได้แก่ชุมชน รวมทั้งการรับฟังปัญหาจากชุมชนท้องถิ่นอันจะนำไปสู่การวิจัยและการบริการวิชาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง เป็นการดำเนินการในลักษณะการให้เปล่าโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย หรืออาจคิดค่าใช้จ่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับสถาบันอุดมศึกษาได้ตามความเหมาะสม และสามารถให้บริการครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน หน่วยงานอิสระ หน่วยงานสาธารณะ ชุมชน และประชาชน ผ่านรูปแบบการให้บริการที่หลากหลาย เช่น การให้คำปรึกษา การศึกษาวิจัย การค้นคว้าเพื่อแสวงหาคำตอบให้กับสังคม การให้บริการฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นต่าง ๆ การจัดให้มีการศึกษาต่อเนื่องบริการแก่ประชาชนทั่วไป การอนุญาตให้ใช้

ประโยชน์ทรัพยากรของสถาบันเป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการ การจัดประชุมหรือ สัมมนาทางวิชาการ เป็นต้น (คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2567)

สำหรับการบริการวิชาการโดยทั่วไปเป็นการบริการวิชาการที่นำองค์ความรู้ และ ประสบการณ์ทางวิชาการหรือวิชาชีพไปถ่ายทอด หรือปฏิบัติการทางวิชาชีพให้แก่ผู้รับบริการ หากเป็นการดำเนินงานในฐานะที่ปรึกษาโครงการที่มีสัญญาระบุเป็นการจ้างที่ปรึกษา หรือ การจ้างดำเนินการโดยมีลักษณะงานที่นอกเหนือจากงานวิจัยเพื่อให้ได้ผลการดำเนินงานตามที่ ผู้ว่าจ้างระบุ ส่วนการวิจัยเพื่อรับใช้สังคมจะเป็นการแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสังคม ผ่านกระบวนการวิจัยโดยใช้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี ขึ้นทางด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลายด้านเกี่ยวกับชุมชน วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม (วรลักษณ์ นาคเสน, 2564)

แนวคิด "วิศวกรรมทางสังคม" (Social Engineering) มีมุมมองว่ากฎหมายควรเป็น เครื่องมือที่มีไว้เพื่อปรับสมดุลของผลประโยชน์ที่แตกต่างกันในสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม และสันติสุข ซึ่งผู้ให้กำเนิดแนวคิดนี้คือ รอสโค พาวด์ ซึ่งเป็นช่วงต้นศตวรรษที่ 20 โดยได้รับ แรงบันดาลใจจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในสหรัฐอเมริกา ในช่วง เวลานั้นสังคมกำลังเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เช่น ความไม่เสมอภาคทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งกฎหมายแบบดั้งเดิมไม่สามารถแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ พาวด์เชื่อว่า กฎหมายควรปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ มุ่งเน้นการใช้กฎหมายในการปรับสมดุลของผลประโยชน์ต่าง ๆ ในสังคม โดยแบ่งผลประโยชน์ เหล่านี้ออกเป็น 3 ประเภทหลักคือ ผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคล (Individual interests) อาทิสวัสดิ์ในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน ผลประโยชน์ของสาธารณะ (Public interests) อาทิตามความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยของรัฐ ผลประโยชน์ทางสังคม (Social interests) อาทิ การปกป้องสิ่งแวดล้อมและการคุ้มครองชนกลุ่มน้อย พาวด์เชื่อว่ากฎหมายต้องพยายามหาจุด สมดุลระหว่างผลประโยชน์เหล่านี้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม การมองกฎหมายใน ลักษณะนี้แสดงให้เห็นว่ากฎหมายไม่ใช่เพียงเครื่องมือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย แต่ยังเป็น เครื่องมือในการ "วิศวกรรม" เพื่อจัดระเบียบและแก้ปัญหาทางสังคม ซึ่งในทางปฏิบัติแนวคิดนี้ ถูกนำมาใช้ในการพัฒนากฎหมายเพื่อปกป้องกลุ่มที่อ่อนแอในสังคม และช่วยให้เกิดการแก้ไข ปัญหาที่มีความซับซ้อน เช่น การปฏิรูปกฎหมายแรงงานและกฎหมายสังคมสงเคราะห์

การใช้แนวคิดวิศวกรรมทางสังคมทำให้กฎหมายไม่หยุดนิ่งและสามารถปรับตัวได้ตลอดเวลา (Pound, 1912)

3. สภาพปัญหาการบริการวิชาการแก่สังคมด้านนิติศาสตร์ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

สภาพปัญหาเชิงพื้นที่ของจังหวัดเชียงรายจากประสบการณ์ของผู้เขียนในการลงพื้นที่ให้บริการวิชาการตลอดเวลาร่วมสองทศวรรษโดยเฉพาะในด้านกฎหมายที่แม้จะมีการให้บริการวิชาการอย่างสม่ำเสมอ แต่สภาพปัญหาเหล่านี้ก็ยังคงอยู่ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. สภาพภูมิศาสตร์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สูง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่ามักถูกประชาชนในพื้นที่บุกรุกหรือเข้าไปทำกินและเกิดความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่รัฐอยู่เสมอ โดยราษฎรมักให้ข้อมูลว่าได้อยู่อาศัยมาก่อนการประกาศใช้กฎหมาย ส่วนด้านเจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมายนั้นก็ยึดถือกฎหมายระเบียบอย่างเคร่งครัด มิได้ฟังเหตุผลในส่วนของชาวบ้านแต่อย่างใด ก่อให้เกิดความไม่เข้าใจกันระหว่างรัฐและราษฎร

2. สภาพความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะชาติพันธุ์ที่อยู่ห่างไกลความเจริญและอำนาจรัฐเข้าไม่ถึงก่อให้เกิดภาวะการตกสำรวจในด้านการรับรองความเป็นพลเมือง ส่งผลให้บุคคลดังกล่าวขาดไร้ซึ่งสิทธิบางประการที่ควรจะได้จากรัฐ เช่น สิทธิในการรักษาพยาบาล สิทธิในการศึกษา สิทธิในการแสดงออกทางการเมือง เป็นต้น สภาพปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีการให้ความรู้ในเชิงช่วยเหลือเพื่อให้รัฐรับรองสิทธิให้แก่บุคคลดังกล่าว

3. สภาพความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ยังก่อให้เกิดปัญหาด้านการสื่อสาร บางพื้นที่ไม่สามารถสื่อสารเป็นภาษาไทยได้ซึ่งอาจมีที่มาจากการไม่ได้รับสัญชาติจึงไม่ได้รับสิทธิในการศึกษาดังที่กล่าวมาแล้ว ส่งผลให้ประชาชนกลุ่มดังกล่าวไม่สามารถเรียนรู้และเข้าใจกฎหมายและจารีตของความเป็นไทยที่จะช่วยให้เขาเข้ามาในสังคมได้อย่างปกติสุข การลงพื้นที่โดยไม่เตรียมความพร้อมเรื่องล่ามแปลภาษามักทำให้การให้ความรู้ด้านวิชาการเป็นไปอย่างยากลำบาก

4. สภาพปัญหาสังคมซึ่งส่วนหนึ่งมีที่มาจากสภาพภูมิศาสตร์ดังที่กล่าวมาแล้วว่าจังหวัดเชียงรายมีพื้นที่ติดชายแดน ง่ายต่อการข้ามไปมาของผู้ประกอบอาชญากรรม จึงมีความเสี่ยงที่กลุ่มองค์กรอาชญากรรมจะใช้เชียงรายเป็นต้นทางประกอบอาชญากรรม อาทิ การค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ ตลอดจนการฟอกเงิน เป็นต้น ส่งผลให้การเตรียมข้อกฎหมายเพื่อรับมือกับ

สภาพการณ์ที่สุดขีดต้องเป็นไปอย่างรอบคอบรัดกุม สภาพปัญหาดังกล่าวยังนำมาซึ่งการดำเนินการให้บริการวิชาการต้องมีความระมัดระวังในความปลอดภัย ทั้งตัวคณาจารย์ และนักศึกษาผู้เข้าร่วมงาน

5. สภาพปัญหาการขาดความต่อเนื่องในการให้บริการวิชาการด้านกฎหมาย เนื่องจากการให้บริการวิชาการด้านกฎหมายเป็นไปตามงบประมาณและแหล่งทุนจากภาครัฐและเอกชนที่สนับสนุนส่งเสริมการลงพื้นที่ให้บริการความรู้ให้กับประชาชนในท้องที่ใดท้องที่หนึ่ง มักจะดำเนินการในลักษณะ “ม้วนเดียวจบ” ในบางพื้นที่แม้มีการประเมินผลโครงการหรือกิจกรรมแต่ก็ไม่ได้มีการกลับสู่พื้นที่อีกครั้งในปีถัดไปเพื่อให้บริการซ้ำหรือบริการวิชาการอย่างต่อเนื่องปัญหาดังกล่าวอาจมาจากข้อจำกัดด้านแหล่งทุน หรือ การมุ่งเป้าของหน่วยงานต้นสังกัด

6. สภาพปัญหาด้านงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนมักมีจำกัด กล่าวคือ งบประมาณที่ได้รับมักได้รับมาเพียงครั้งเดียวโดยมิได้มีการให้อย่างต่อเนื่องในพื้นที่เดิมเพื่อพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง การขาดความต่อเนื่องของการเติมงบประมาณนี้อาจนำมาซึ่งการขาดการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายต่อเนื่อง การพัฒนาองค์ความรู้จึงมีลักษณะไม่ยั่งยืน และหากในอนาคตจำเป็นจะต้องมีการเข้าไปประสานงานในเชิงพื้นที่ดังกล่าว อาจไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านหรือกลุ่มเป้าหมายอีก

4. อภิปรายรูปแบบการบริการวิชาการแก่สังคมด้านกฎหมายในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

งานบริการวิชาการแก่สังคมด้านกฎหมายที่ได้ดำเนินการแล้วเสร็จก่อให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่น โดยเฉพาะในพื้นที่การบริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ที่ต้องเชื่อมโยงกับความเป็นอยู่ของประชาชนตั้งแต่ในระดับฐานราก เพื่อเข้าถึงวิถีประชา และพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในลักษณะ “สหายทางวิชาการ” เกื้อหนุนกัน ได้แก่ชุมชนและมหาวิทยาลัย ถือเป็นการนำทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติอย่างแท้จริง เนื่องจากในวิถีชีวิตของประชาชนยังต้องการการนำทางที่ถูกต้องจากฝ่ายวิชาการ อาทิ ด้านการพัฒนาสังคม ด้านการประกอบอาชีพ ด้านการเกษตรและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งที่ผ่านมาภาครัฐมักวางนโยบายให้ประชาชนดำเนินชีวิตในลักษณะ “สั่งการ” จากส่วนกลางโดยมิได้ให้องค์ความรู้ที่เหมาะสมในการประกอบเลี้ยงช้างประชาชน เมื่อหน่วยงานระดับอุดมศึกษามีแนวนโยบายที่จะบริการวิชาการแก่สังคมในทุกด้านจึงเป็นจังหวะก้าวที่สำคัญที่จะสอดประสานวิถีประชาให้ดำเนินไปในแนวทางที่ถูกต้อง

ผ่านโครงการหรือกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ ตลอดจนพัฒนาวิธีคิดของประชาชนให้รู้เท่าทันยุคสมัยอยู่เสมอ

อย่างไรก็ตามผู้เขียนตระหนักถึงข้อควรระวังในการลงพื้นที่บริการวิชาการเสมอ โดยเฉพาะการทำความเข้าใจถึงวิถีดั้งเดิม และเคารพกติกาชุมชน ที่แม้จะแตกต่างจากกฎหมายบ้านเมือง แต่ผู้ให้บริการวิชาการพึงไม่ลงไปเปลี่ยนแปลง คัดล้าง หรือฝืนวิถีประชา แต่ควรเป็นไปในลักษณะส่งเสริม ชี้นำ แนะนำ ให้กำลังใจ ตลอดจนให้แนวทางสำหรับการพัฒนาตนเองของชุมชน หรือกลุ่มคนที่รับบริการเพื่อปรับสมดุลแห่งผลประโยชน์ให้กับประชาชนสอดคล้องกับแนวคิด "วิศวกรรมทางสังคม" (Social Engineering) ของรอสส์โค่ พาวด์ซึ่งมีมุมมองว่ากฎหมายควรเป็นเครื่องมือที่มีไว้เพื่อปรับสมดุลของผลประโยชน์ที่แตกต่างกันในสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและสันติสุข

การลงพื้นที่ปฏิบัติหน้าที่เป็น “พี่เลี้ยงด้านกฎหมาย” ในเบื้องต้นผู้ปฏิบัติหน้าที่บริการวิชาการในลักษณะพี่เลี้ยงด้านกฎหมายจะต้องมีความเข้าใจในบริบทของพื้นที่ที่ตนจะทำการลงไปเป็นพี่เลี้ยง เนื่องจากการขาดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในบริบทของพื้นที่มักนำมาสู่ความล้มเหลวของการให้บริการ บางพื้นที่มีความต้องการเน้นหนักไปในด้านหนึ่งแต่ผู้ที่เป็นพี่เลี้ยงกลับมุ่งเน้นให้บริการในอีกด้านหนึ่งเป็นลักษณะการให้บริการที่ “ผิดตัวผิดฝา” ส่งผลให้สภาพปัญหาของท้องถิ่นนั้นมิได้รับการแก้ไขอย่างแท้จริง การบริการวิชาการลักษณะนี้จึงเป็นการบริการวิชาการเพียง “ในกระดาษ” ซึ่งหวังผลเพียงตัวชี้วัดเชิงปริมาณในการลงพื้นที่ให้บริการเท่านั้น แต่หาได้ตอบโจทย์ในเชิงคุณภาพไม่

การลงพื้นที่ให้คำปรึกษากฎหมายในลักษณะ “คลินิกกฎหมาย” ถือเป็นพื้นฐานในการให้บริการวิชาการของผู้ที่อยู่ในศาสตร์กฎหมาย ผู้เรียนกฎหมายจะได้รับการปลูกฝัง ถ่ายทอดจากสถาบันทางกฎหมายมาเป็นอย่างดีเกี่ยวกับหลักและวิธีการในการให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย ซึ่งส่วนใหญ่ประชาชนมักจะมีปัญหาด้านกฎหมายที่คล้ายคลึงกัน อาทิ กฎหมายแพ่งเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของบุคคลตั้งแต่ถือกำเนิดจนตาย ปัญหากฎหมายด้านการทำนิติกรรมสัญญา ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับคดีอาญา ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการขึ้นพิจารณาคดีในศาล เป็นต้น นอกจากนี้ในแต่ละท้องที่อาจมีสภาพปัญหากฎหมายที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่รอการแก้ไข คลี่คลายเป็นกรณีพิเศษมากกว่าท้องที่อื่น อาทิ ท้องที่ที่อยู่ในเขตพื้นที่ป่าหรือทับซ้อนกับป่า อาจมีปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่ทำกินและการบุกรุกป่าสงวน ในบางพื้นที่มีอาณาเขตอยู่ติดชายแดน มักประสบกับปัญหาการลักลอบเข้าเมือง การค้ายาเสพติด และการค้ามนุษย์ ในขณะที่บางพื้นที่

เป็นพื้นที่สูงสภาพภูมิศาสตร์เป็นป่าเขา ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชาติพันธุ์ที่หลากหลาย มักประสบปัญหาการได้มาซึ่งสัญชาติ เป็นต้น ผู้ที่จะเข้าบริการวิชาการในลักษณะนี้จึงต้องศึกษาค้นคว้าข้อมูลภูมยาดังกล่าวไว้เป็นกรณีพิเศษ

การลงพื้นที่เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านกฎหมายให้กับชุมชนต่างๆในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ผ่านโครงการอบรม บรรยาย ให้ความรู้กับประชาชนในหลากหลายกลุ่ม อาทิ กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มชาติพันธุ์ และกลุ่มภาคประชาสังคมท้องถิ่น เป็นต้น โดยการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐและเอกชนให้บุคลากรด้านกฎหมายของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ตลอดจนเครือข่ายด้านวิชาการ อาทิ หน่วยงานผู้มีจิตอาสาในพื้นที่จังหวัดเชียงรายในการลงพื้นที่บรรยายให้ความรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมายข้างต้นโดยดำเนินการอย่างต่อเนื่องทุกปีเพื่อให้เกิดความสม่ำเสมอในการปลูกฝังความรู้และพัฒนาหลักคิดให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการปฏิบัติตามกฎหมาย มิให้ประชาชนรู้สึกกลัววิถีชีวิตของตนอยู่ห่างไกลจากการปฏิบัติตามกฎหมาย และตนยังคงเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยมิให้ต้องรู้สึกแปลกแยก

ลักษณะข้อมูลภูมยาดังกล่าวที่จำเป็นสำหรับพื้นที่จังหวัดเชียงราย ที่มีประชากรชาติพันธุ์จำนวนมาก หลากหลายชาติพันธุ์ และกระจายตัวกันอยู่ทั้งในพื้นที่สูง และตามพื้นที่ป่าซึ่งยากต่อการเข้าถึง ทั้งพื้นที่ดังกล่าวประสบปัญหาสำคัญด้านสังคมสองประการคือ ปัญหาการไร้สัญชาติ ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด และปัญหาการค้ามนุษย์ตามแนวชายแดน ผู้ให้บริการวิชาการจึงต้องมุ่งเน้นศึกษา ทำความเข้าใจประชุมเตรียมความพร้อมทีมงานก่อนการลงพื้นที่ให้บริการวิชาการเสมอ การประชุมเตรียมความพร้อมนี้จะมีการพูดถึงสภาพปัญหาเชิงพื้นที่ ข้อมูลที่ได้รับจากผู้นำชุมชน และจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเบื้องต้น เพื่อให้ทีมงานเข้าใจถึงสภาพทั่วไป และความร้ายแรงแห่งปัญหาที่กำลังลงพื้นที่ไปพบ ในการประชุมดังกล่าวจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมตั้งคำถามและซักซ้อมความเข้าใจถึงประเด็นอ่อนไหวต่างๆ ทั้งเตรียมแนวทางการแก้ไขปัญหให้กับประชาชนเบื้องต้น ผ่านการศึกษาข้อมูลภูมยาดังกล่าว คำพิพากษาฎีกา กฎระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องตลอดจนธรรมเนียมพื้นถิ่นวัฒนธรรมของชุมชนและภาษาที่ใช้สื่อสารให้พร้อมเสมอ

ลักษณะพื้นที่ซึ่งมีบริบทใกล้เคียงกับจังหวัดเชียงราย โดยมีการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ อันเป็นงานวิจัยเพื่อแสวงหาองค์ความรู้ทางข้อเท็จจริง ข้อมูลภูมยาดังกล่าวที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งป่าชุมชนและแนวทางจัดทำแผนจัดการป่าชุมชน โดยใช้กระบวนการศึกษาความเป็นไปได้

ทางกฎหมายในการที่ประชาชนจะใช้ป่าชุมชนโดยไม่ขัดต่อกฎหมาย ซึ่งอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนแต่ละหมู่บ้านในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับประโยชน์ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้ได้มาซึ่งแผนจัดการป่าชุมชนของแต่ละหมู่บ้าน (ณฐ์ นารินทร์, 2567, น.2) นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ดำเนินการสอดคล้องกับงานวิจัยข้างต้นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนให้กับประชาชน โดยเข้าไปสร้างจุดเน้นในการส่งเสริมความรู้ให้กับประชาชนในพื้นที่ก่อนการจัดทำข้อบังคับป่าชุมชน และทำการศึกษาวิเคราะห์สภาพลักษณะของชุมชนเพื่อจัดทำข้อบังคับชุมชนเพื่อจัดทำข้อบังคับป่าชุมชน ตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 (อัญญลลิต์ กมลนันทกิจ, 2567, น.40) โดยกระบวนการดำเนินงานบริการวิชาการด้านกฎหมายในพื้นที่จังหวัดเชียงรายที่ผู้เขียนได้ดำเนินการไป มีความสอดคล้องกับกระบวนการดำเนินโครงการวิจัยทั้งสองเรื่องที่ว่ามาข้างต้น

การนำประสบการณ์และข้อมูลที่ได้รับจากภาคสนามมาสู่การวิจัยเชิงพื้นที่นั้นมีตัวอย่างที่ผู้เขียนสามารถถ่ายทอดได้ก็คือ เมื่อได้รับทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพปัญหาการแพร่ระบาดของเสพติดจากประชาชนในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ผู้เขียนจึงนำข้อมูลดังกล่าวมาดำเนินการวิจัยต่อเพื่อแสวงหาทางออกของปัญหา จนได้เกิดงานวิจัยเรื่อง ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการบังคับใช้กฎหมายป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในจังหวัดเชียงราย ซึ่งเกิดจากแนวคิดเกี่ยวกับนโยบายการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดระดับชาติในปัจจุบันนั้นยังมีลักษณะเป็นนโยบายเชิงแม่บทของชาติที่มองสภาพปัญหาในภาพรวม อย่างไรก็ตามยังขาดความยืดหยุ่นและการให้อำนาจผู้ปฏิบัติหน้าที่เชิงพื้นที่สำหรับบังคับใช้กฎหมาย และปรับรูปแบบการปฏิบัติหน้าที่ให้สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่เท่าที่ควร ในงานวิจัยดังกล่าวผู้เขียนจึงมุ่งเน้นทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัญหาเชิงพื้นที่ โดยวิเคราะห์สภาพปัญหาด้วยการสะท้อนคิดจากมุมมองผู้มีหน้าที่ในสายงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ได้มีการระดมความคิดเห็นถอดบทเรียนที่ได้จากการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย มุมมองที่มีต่อปัญหาเชิงพื้นที่ทำให้ได้ข้อเสนอเชิงนโยบายที่สำคัญโดยสรุป คือ 1) การไม่ผลักผู้กระทำความผิดออกจากสังคม 2) การเสริมความพร้อมด้านบุคลากรและทรัพยากรสนับสนุน 3) การข่าวที่รวดเร็ว ต่อเนื่องและบูรณาการระหว่างหน่วยงาน 4) การกำกับติดตามปัญหาอย่างต่อเนื่อง ผลจากการวิจัยนี้ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับจังหวัดและระดับชาติสามารถอาศัยเป็นข้อมูลสำหรับปรับกลยุทธ์ และกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้เหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่จังหวัดเชียงรายมากขึ้น (พิทักษ์ ศศิสุวรรณ, 2567ก,

น.226) มีการนำองค์ความรู้มาบูรณาการกับการเรียนการสอนในชั้นเรียน อาทิ วิชากฎหมายกับสังคม กฎหมายเกี่ยวกับการใกล้เคียงและสันติวิธี นิติปรัชญา เป็นต้น และยังสามารถนำสภาพปัญหาไปต่อยอดค้นหาแนวทางการแก้ไขปัญหาโดยการทวิจ้ยเชิงพื้นที่ได้อีกด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของพิทักษ์ ศศิสุวรรณ (2567ก) เรื่อง ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการบังคับใช้กฎหมายป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในจังหวัดเชียงราย

ในขณะที่บางปัญหาที่ผู้เขียนได้ลงพื้นที่พบว่าเป็นปัญหาระดับชาติที่ต้องมีการริเริ่มตรากฎหมายให้อำนาจท้องถิ่นควบคุมดูแลสภาพปัญหาที่กำลังก่อตัวขึ้น อาทิ สภาพปัญหามลพิษทางแสงจากการเกษตร ได้แก่การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์หรือการประมงที่ใช้แสงอันนำมาซึ่งผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมเป็นต้น ผู้เขียนก็นำประสบการณ์ข้อสังเกตจากการปฏิบัติหน้าที่ภาคสนามมาร้อยเรียงเป็นบทความวิชาการกระตุ้นเตือนสังคม เพื่อให้รู้เท่าทัน และดำเนินการแก้ไขปัญหาก่อนที่จะลุกลาม เหตุที่มีความจำเป็นต้องตราข้อบัญญัติท้องถิ่นให้สอดคล้องกับบริบทการเกษตรที่ใช้แสงดังกล่าวมานั้น เพราะหากมองในแง่วัตถุประสงค์ของการเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศเกษตรกรรม ผู้เขียนเห็นว่าหน่วยงานปกครองท้องถิ่นมีภารกิจที่สำคัญในงานด้านดูแลสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมที่อาจตกอยู่ในความเสี่ยงที่จะเสียหายจากธุรกิจทางการเกษตร ทั้งนี้ในภารกิจของแต่ละท้องถิ่นย่อมแตกต่างกันไปไม่มีอัตลักษณ์ในการดำเนินงานแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องที่ (พิทักษ์ ศศิสุวรรณ, 2567ข, น.253)

ตัวอย่างงานบริการวิชาการในลักษณะ “พี่เลี้ยงทางวิชาการ” ที่ผู้เขียนได้ลงพื้นที่ไปสัมผัสกับกลุ่มชาวบ้าน และพบว่าต้องใช้องค์ความรู้ด้านกฎหมายเข้าช่วยในการแก้ไข อาทิ สภาพปัญหาการบริหารจัดการขยะในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงชัย อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ที่เริ่มมีปัญหการบริหารจัดการขยะ เนื่องจากแต่เดิมสภาพตำบลดังกล่าวอยู่ห่างไกลความเจริญและยังคงมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ แต่ปัจจุบันมีการสร้างถนนตัดผ่านพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งมีโครงการที่กำลังดำเนินการก่อสร้างทางรถไฟของจังหวัดเชียงรายพาดผ่านพื้นที่ดังกล่าว สังคมเกษตรกรรมจึงกลายเป็นสังคมเมืองอย่างฉับพลันทันใด ก่อให้เกิดสภาพปัญหาสังคมในหลายด้านซึ่งด้านที่ประชาชนและผู้นำท้องถิ่นกังวลใจมากที่สุดก็คือปัญหาการบริหารจัดการขยะ ซึ่งแต่เดิมชุมชนดังกล่าวบริหารจัดการขยะครัวเรือนในลักษณะต่างคนต่างกำจัด ทั้งวิธีฝังหรือเผา แต่เมื่อสังคมขยายกลายเป็นเมืองอย่างรวดเร็วเกิดปัญหาการบริหารจัดการขยะไม่ทัน หรือจัดการขยะอย่างไม่เหมาะสมขึ้น ผู้เขียนได้ลงพื้นที่ไปศึกษาสภาพปัญหาเบื้องต้น ได้ฟังเสียงสะท้อนจากชาวบ้านและผู้นำชุมชนว่าการบริหารจัดการขยะยังไม่

ถูกสุขลักษณะ และหากปล่อยให้เป็นอย่างนี้ต่อไปอาจก่อให้เกิดปัญหาขยะล้นเมืองได้ ผู้เขียนจึงได้นำข้อมูลดังกล่าวกลับมาประชุมหารือกับทีมงานโดยศึกษาข้อกำหนดของเทศบาลที่มีอยู่แล้ว จึงมีความเห็นร่วมกันว่าการจะให้ประชาชนปฏิบัติตามเทศบัญญัติเกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะได้นั้นก่อนอื่นจะต้องปลูกฝังให้ประชาชนมีความเข้าใจและตระหนักรู้ถึงความสำคัญการบริหารจัดการขยะครัวเรือน ผู้เขียนจึงมีดำริร่วมกับผู้นำท้องถิ่นเห็นพ้องต้องกันว่าต้องประชุมอบรมทำความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะในครัวเรือน และจัดทำธรรมนูญชุมชนว่าด้วยการบริหารจัดการขยะขึ้น ซึ่งในการดำเนินโครงการนั้นชาวบ้านในพื้นที่โดยเฉพาะแกนนำแต่ละหมู่บ้านให้ความสนใจและมีความกระตือรือร้นในการรักษาความสะอาดเรียบร้อยของชุมชนของตน ทั้งยังร่วมกันร่างธรรมนูญชุมชนและปฏิญญาร่วมกันว่าจะปฏิบัติตามธรรมนูญนี้

สถานะของธรรมนูญชุมชนแม้มิได้เป็นกฎหมายบ้านเมืองที่มีสภาพบังคับ แต่ถือเป็นฉันทามติร่วมกันของชุมชนในการปฏิบัติตามสิ่งที่ตนร่วมกันร่างขึ้น ถือเป็นกฎหมายระดับเล็กสุดแต่ทรงอิทธิพลมากที่สุดเนื่องจากประชาชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดคุณภาพชีวิตของตนเอง เป็นปฏิญญาที่ไร้การบงการบังคับบัญชาจากภาครัฐ แต่ถือกำเนิดขึ้นจากมติประชาและสามารถบังคับใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ ถือเป็นสิ่งสำคัญในการสนับสนุนให้ประชาชนเคารพเชื่อฟังกฎหมาย เพราะเนื้อหาในธรรมนูญชุมชนนั้นก็มีการกำหนดให้ประชาชนต้องปฏิบัติตามกฎหมายของท้องถิ่นอยู่ในตัวเอง ในบางพื้นที่มีปัญหาด้านการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่อย่างมีสุขภาวะ ประชาชนผู้ที่เคยมีพฤติกรรมทำลายสิ่งแวดล้อม หรือรุกพื้นที่ป่าธรรมชาติ ก็มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น โดยมีการถอยคืนพื้นที่ และดำเนินการปรับพฤติกรรมการใช้สอยทรัพยากรให้สอดคล้องกับกฎระเบียบของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น (พิทักษ์ ศศิสุพรรณ, 2566, น.402)

ความสนใจความรู้ด้านกฎหมายของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มมักจะแตกต่างกันไป อาทิ กลุ่มผู้สูงอายุมักมีความสนใจข้อกำหนดเกี่ยวกับสิทธิที่ตนจะได้รับจากทางราชการเมื่อล่วงเข้าวัยชรา รวมทั้งกฎหมายแปลกใหม่ที่ทำให้ตนหันโลกเสมอ ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์มักสนใจข้อกำหนดเกี่ยวกับพื้นที่ทำกิน ข้อกำหนดเกี่ยวกับการได้มาซึ่งสัญชาติและสิทธิพลเมืองชั้นพื้นฐาน ในขณะที่กลุ่มเด็กและเยาวชนมักสนใจข้อกำหนดที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะข้อกำหนดที่เกี่ยวกับโลกออนไลน์ ตลอดจนข้อกำหนดที่สามารถไขข้อข้องใจเกี่ยวกับสิ่งที่ตนได้ยินได้ฟังมาจากสื่อออนไลน์ เป็นต้น

สิ่งที่ยังขาดแคลนเมื่อต้องลงพื้นที่ห่างไกลเพื่อบริการวิชาการ ส่วนใหญ่มักเป็นความขาดแคลนในด้านทรัพยากรทั้งทรัพยากรบุคคลและงบประมาณสนับสนุน กรณีทรัพยากรบุคคลสิ่งที่ขาดแคลนมากที่สุดได้แก่ ล่ามภาษาซึ่งจะเข้ามาช่วยเหลือทีมงานบริการวิชาการด้านกฎหมายในกรณีที่กลุ่มเป้าหมายเป็นชาติพันธุ์ ซึ่งส่วนใหญ่มักไม่สามารถสื่อสารเข้าใจภาษาไทย โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดเชียงรายมีชาติพันธุ์หลากหลาย การจัดหาล่ามจึงมีความยากลำบากในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ผู้ให้บริการวิชาการด้านกฎหมายจึงจำเป็นต้องประสานจิตอาสาในพื้นที่ผู้มีความรู้ด้านภาษาหรือผู้นำชุมชนที่สามารถเป็นล่ามสื่อสารให้กับกลุ่มเป้าหมายเข้าใจเนื้อหาสาระทางกฎหมาย

อย่างไรก็ตามแม้จะมีล่ามหรือไม่จำเป็นต้องมีล่ามในการลงพื้นที่ กลุ่มผู้ให้บริการวิชาการมักจะต้องประชุมทำความเข้าใจเตรียมความพร้อมทางด้านระดับของภาษา โดยการลดระดับภาษากฎหมายซึ่งมีความเป็นทางการสูง ให้กลายเป็นภาษาที่เข้าใจง่ายสื่อสารตรงสามารถถ่ายทอดให้กับผู้ที่มีความรู้น้อยได้อย่างเหมาะสม ซึ่งในบางโอกาสผู้ให้บริการวิชาการโดยเฉพาะการบรรยายความรู้ด้านกฎหมายให้กับประชาชนจำเป็นต้องใช้ภาษาถิ่นในการถ่ายทอดเพื่อเพิ่มความเข้าใจให้กับผู้ฟังมากยิ่งขึ้น และเป็นการผ่อนคลายบรรยากาศมิให้ตึงเครียดไปกับตัวบทกฎหมายมากเกินไป

เมื่อต้องลงพื้นที่เพื่อปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ให้บริการวิชาการด้านกฎหมาย ผู้เขียนพบว่ามีความสวยงามอยู่รอบตัวเสมอ สิ่งแวดล้อมที่แปลกใหม่ ผู้คนที่หลากหลาย ประเด็นปัญหาที่ทำลายหลอมรวมให้การบริการวิชาการเกิดเสน่ห์ดึงดูดให้คณาจารย์และนักศึกษาผู้มีจิตอาสาได้เข้าร่วมทำกิจกรรมโดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกันก็คือเสริมสร้างสังคมให้น่าอยู่ขึ้นภายใต้บริบทของกฎหมาย การที่นักกฎหมายเดินทางลงไปสู่ชุมชนนั้นมิได้เป็นการลงไป “ชี้นิ้วสั่ง” ให้ชาวบ้านต้องทำอย่างนั้น ไม่ทำอย่างนี้ แต่เป็นการลงไปศึกษาและเข้าใจถึงวิถีประเพณีว่าประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวมีวิถีชีวิตอย่างไร แล้วจึงค้นหาว่มีปัญหาและอุปสรรคใดที่ประชาชนติดขัดในกฎระเบียบข้อกฎหมายหรือไม่ หากมีนักวิชาการคณาจารย์และนักศึกษาจะร่วมระดมความคิดเห็นเพื่อช่วยเหลือชาวบ้านให้ผ่านพ้นปัญหานั้นไปได้

5. สรุป

การบริการวิชาการถือเป็นดอกผลอันเจริญงอกงามของการสอนและการวิจัยในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะด้านนิติศาสตร์ ซึ่งถือว่าเป็นศาสตร์ที่ยึดโยงกับสังคมในทุกมิติ มีความท้าทายในการประกอบสร้างสังคมจากฐานรากที่มีใช้เป็นเพียงการดำเนินโครงการเชิงปริมาณเท่านั้น แต่ยังสามารถสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนได้อย่างมีคุณภาพ ทั้งเป็นการปลูกปัญญาให้กับประชาชนให้เข้าใจถึงการเป็นพลเมือง ซึ่งได้แก่สิทธิและหน้าที่โดยธรรมที่ตัวบทกฎหมายมุ่งคุ้มครองรับรองให้ถือเป็นสิ่งเคียงคู่กันในการดำเนินชีวิตโดยปกติสุข

อย่างไรก็ตามข้อกฎหมายที่ถูกต้องตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในแต่ละพื้นที่ของประเทศไทยย่อมมีความแตกต่างกัน ในบางพื้นที่อาจมีความต้องการการช่วยเหลือด้านกฎหมายลักษณะหนึ่ง ในขณะที่อีกพื้นที่หนึ่งกลับมีความต้องการความช่วยเหลือด้านกฎหมายที่แตกต่างกันออกไป โดยสรุปสภาพปัญหาของการให้บริการวิชาการด้านกฎหมายที่ผู้เขียนประสบคืออุปสรรคด้านพื้นที่ส่วนใหญ่มีภูมิศาสตร์เข้าถึงยาก เนื่องจากมีที่ตั้งในป่าเขา ยากต่อการเข้าถึง ทั้งความแตกต่างด้านภาษา วัฒนธรรม ชนเผ่าพันธุ์ ซึ่งส่งผลต่อวิถีคิด ความเชื่อ ตลอดจนเจตคติสำนึกของประชาชนในพื้นที่โดยเฉพาะมุมมอง การทำความเข้าใจ และการใช้กฎหมายของประชาชนกลุ่มดังกล่าวที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงของสภาพบังคับอย่างเช่นที่เกิดใน “สังคมเมือง” เช่น เมื่อเกิดปัญหาข้อพิพาทด้านกฎหมายขึ้นก็มีแนวโน้มใช้กฎหมาย หรือใช้กำลังในการแก้ไขปัญหามากกว่ากฎหมาย เป็นต้น

รูปแบบการบริการวิชาการที่ได้ดำเนินการมาแล้วนั้น เริ่มจากการลงพื้นที่ไปศึกษาและทำความเข้าใจเข้าใจถึงวิถีประเพณีประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวมีวิถีชีวิตอย่างไร แล้วจึงค้นหามีปัญหาและอุปสรรคใดที่ประชาชนติดขัดในกฎระเบียบข้อกฎหมาย ซึ่งหากมีสภาพปัญหาใดที่รอการช่วยเหลือ ก็จะมีการระดมสมองโดยนักวิชาการคณาจารย์ และนักศึกษาเพื่อช่วยเหลือประชาชนให้ผ่านพ้นปัญหานั้นไป โดยมุ่งเน้นการให้ความรู้และแนะแนวทาง มากกว่าการสั่งหรือบงการ เพราะจะไม่เป็นการแก้ไขปัญหามาจากประชาชนในพื้นที่ และส่งผลให้การแก้ไขปัญหามีความยั่งยืน

ในการใช้กฎหมายเพื่อรับใช้สังคมแน่นอนว่านักนิติศาสตร์จะต้องคิดให้ล้าหน้าก้าวไกล สู่อนาคต บางโอกาสนักนิติศาสตร์จำเป็นต้องวิเคราะห์ทำนายปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต อย่างไรก็ตามกฎระเบียบดั้งเดิมและอัตลักษณ์อันดั้งเดิมของชุมชนจะต้องไม่สูญเสียไป ความพยายามของผู้เขียนในบทความนี้ก็เช่นกันผู้เขียนสื่อสารไปถึงสังคมอย่างจริงจังทำให้ผู้อ่าน

เข้าใจมิติแห่งปัญหา โดยผู้เขียนได้เสนอแนะทางออกเพื่อรองรับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตดังกล่าวในหัวข้อถัดไป

6. องค์ความรู้ใหม่

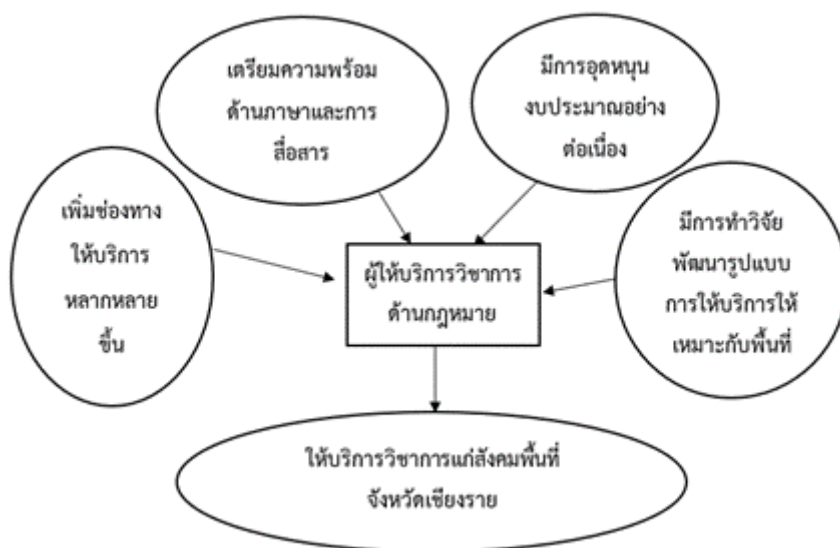
จากการวิพากษ์ถึงสภาพปัญหาดังกล่าวผู้เขียนมีความเห็นว่าในอนาคตการกำหนดนโยบายเพิ่มเติมเพื่อการบริหารจัดการรูปแบบการบริการวิชาการแก่สังคมด้านกฎหมายในพื้นที่จังหวัดเชียงรายให้มีพัฒนาการเหมาะสมกับพื้นที่มากขึ้น ซึ่งสามารถนำไปใช้กับพื้นที่อื่นที่มีบริบทเชิงพื้นที่ใกล้เคียงกันได้ โดยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับรูปแบบการบริการวิชาการแก่สังคมด้านกฎหมายในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ดังนี้

1. มีการเพิ่มช่องทางการให้บริการวิชาการแก่สังคมด้านกฎหมายช่องทางอื่นเพิ่มขึ้น อาทิ ช่องทางออนไลน์ เพื่อให้การบริการวิชาการช่วยเหลือด้านกฎหมายเป็นไปอย่างกว้างขวางและเข้าถึงประชาชนได้ง่ายขึ้น ลดความเสี่ยงด้านความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติงาน

2. มีการเตรียมพร้อมด้านการสื่อสารภาษาถิ่นโดยจัดหาผู้ชำนาญด้านภาษาถิ่นสำหรับการสื่อสาร ทำความเข้าใจ ตลอดจนเป็นผู้ช่วยในการเผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมายให้กับประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์

3. มีการอุดหนุนงบประมาณการดำเนินโครงการ หรือการให้บริการวิชาการในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

4. สำหรับฝ่ายวิชาการด้านนิติศาสตร์จำเป็นต้องมีการทำวิจัยเกี่ยวกับประเด็นรูปแบบการให้บริการวิชาการเชิงพื้นที่ โดยเฉพาะจังหวัดเชียงราย เพื่อพัฒนาเครื่องมือในการให้บริการวิชาการด้านกฎหมายอย่างเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และความแตกต่างหลากหลายของประชาชนอย่างทั่วถึงและยั่งยืน

ภาพที่ 1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับรูปแบบการบริการวิชาการแก่สังคม
ด้านกฎหมายในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

เอกสารอ้างอิง

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (2567). *คู่มือการบริการวิชาแก่สังคม*

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ณฐ นารินทร์. (2567). *การเสริมสร้างความรู้ทางกฎหมายในการจัดทำแผนป่าชุมชนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน* (รายงานวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

พิทักษ์ ศศิสุวรรณ. (2566). *ประสบการณ์นักนิติศาสตร์เพื่อสังคมสู่บทบาทนักนิติศาสตร์เพื่อสิ่งแวดล้อม. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 และนานาชาติ ครั้งที่ 1 มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่เฉลิมพระเกียรติ* (น. 402). แพร่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่เฉลิมพระเกียรติ.

พิทักษ์ ศศิสุวรรณ. (2567ก). *ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการบังคับใช้กฎหมายป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในจังหวัดเชียงราย. วารสารนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 8(1), 225–246.

- พิทักษ์ ศศิสุวรรณ. (2567ข). การพัฒนาโมเดลข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อควบคุมกิจกรรมทางการเกษตรที่ก่อให้เกิดมลพิษทางแสง. *วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร*, 41(2), 248-260.
- วรลักษณ์ นาคเสน. (2564). *คู่มือการจัดโครงการบริการวิชาการแก่ชุมชน และสังคม*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วัชรพงษ์ สุชีวงศ์, เพ็ญศรี ฉรินัง, อุดมวิทย์ ไชยสกุลเกียรติ, และ วิวัฒน์ หมั่นการ. (2567). การวิเคราะห์แนวทางการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐด้วยทฤษฎีระบบ. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม์*, 11(2), 224-234.
- อัญณลีนต์ กมลนันทกิจ. (2567). *การเสริมสร้างความรู้ทางกฎหมายในการจัดทำข้อบังคับป่าชุมชนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน* (รายงานวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- Pound, R. (1912). The Scope and Purpose of Sociological Jurisprudence. *Harvard Law Review*, 25(8), 489-516.